

Het pesticidenparadijs

Dirk de Bekker

Het pesticidenparadijs

Over de impact van bestrijdingsmiddelen,
verstrengelde belangen en misbruikte wetenschap

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

Deze publicatie is tot stand gekomen met steun van het
Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten (www.fondsbjp.nl).

Eerste en tweede druk januari 2026

Copyright © 2026 Dirk de Bekker

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar
gemaakt, door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De

Arbeiderspers, Weteringschans 259, 1017 xJ Amsterdam.

Ook tekst- en datamining van deze uitgave is zonder schriftelijke
toestemming van de uitgeverij niet toegestaan.

Omslagontwerp en -illustratie: Jan van Zomeren

Portret auteur: Luciano Ölz

Typografie: Perfect Service

ISBN 978 90 295 5343 8 / NUR 320

arbeiderspers.nl

Inhoud

Voorwoord: Kafka in de Lage Landen 11

DEEL I: WONDERMIDDELEN

- 1 De Nobelprijsmedaille 23
- 2 Als de knuppel van een holbewoner 41
- Slot deel I: Zo veilig dat je het kunt drinken 64

DEEL II: DE TOELATING

- 3 Onkruidverdelger uit de kraan 85
- 4 De werkelijke prijs 96
- 5 Gatenkaas 111
- 6 Op bezoek bij de toelatingsinstantie 131
- 7 Gegoochel met gegevens 144
- 8 Verslaafde bijen 157
- 9 Dinercruise op de Seine 170
- Slot deel II: Giftiger dan gedacht 194

DEEL III: DE MUUR

- 10 Uit voorzorg 205
- 11 Een test voor parkinson 224
- 12 Pesticiden voor de hond 240
- 13 Eieren met bijsmaak 260
- Slot deel III: Chemofobie 273

Nawoord: 2062	285
Onderzoeksverantwoording	295
Dankwoord	301
Noten	307

Onwelkome meningen kun je betwisten, verwerpen of afzwakken met een compromis, maar onwelkome feiten bezitten een tergende koppigheid die alleen te bestrijden valt met pure leugens.

– Hannah Arendt, *Truth and Politics* (1967)

Voor mijn ouders

Voorwoord

Kafka in de Lage Landen

Weinig schrijvers fascineren me zo als Kafka.

De bizarre werelden vol ongrijpbare systemen en verborgen machten waarin zijn personages vaak terechtkomen vind ik bloedstollend en komisch tegelijk. Hoe harder Kafka's hoofdpersonen proberen om overzicht te krijgen op de situatie, des te dieper zakken ze weg in een drijfzand van overheidsbureaucratie, ondoorgrondelijke regels en onwelwillende kantoorklerken. Zo wordt de hoofdfiguur in *Het Proces*, Josef K., op een ochtend gewekt door twee ambtenaren die hem mededelen dat hij onder arrest staat en zich moet voorbereiden op een rechtszaak. Het is het startschot van een reis door een volkomen onbegrijpelijk rechtssysteem dat nachtmerrieachtige proporties aanneemt naarmate zijn proces vordert.

Kafka stript de acties van de bureaucratische instanties in zijn verhalen vaak van welke logica dan ook. Tegelijkertijd beschrijft hij die volstrekt onlogische acties tot in detail. Als lezer vergeet je daardoor soms bijna dat de door Kafka gecreëerde werelden fictief zijn.

Bij het lezen van zijn eerste boek, in mijn studententijd, had ik me niet kunnen inbeelden dat ik ook in werkelijkheid – het echte hier-en-nu – kennis zou maken met een wereld die er regelmatig uit ziet alsof hij door Kafka zelf is bedacht.

Dat was vóór ik onderzoek ging doen naar bestrijdingsmiddelen.

Nu, zeven jaar na de start van mijn diepe duik in het bestrijdingsmiddelendossier, waarbij ik honderden interviews afnam en duizenden documenten doorspitte, van onderzoeksrapporten en rechterlijke uitspraken tot weggemoffelde toxicologische studies en jubelende jaarverslagen, kan ik niet anders dan vaststellen dat de wereld van bestrijdingsmiddelen zóveel onlogische, bizarre en tragische eigenschappen bezit dat die het best valt te beschrijven met één woord: kafkaësk.

Mijn eerste grondige kennismaking met deze kafkaëske werkelijkheid begint in 2019, als ik werk aan een documentaire over insectensterfte voor het televisieprogramma *De Kennis van Nu*. Niet lang daarvoor zijn de resultaten van een langdurig Duits onderzoek naar buiten gekomen, waaruit blijkt dat de insectenstand schrikbarend snel achteruitgaat. De populatie vliegende insecten in West-Europa is volgens de studie in dertig jaar tijd met maar liefst 75 procent afgenomen. Een trend die zo'n beetje overal ter wereld waar vervolgonderzoek wordt uitgevoerd op vergelijkbare wijze blijkt te verlopen.¹

Het strookt met alledaagse ervaringen van veel mensen: een voorruit die schoon blijft op weg naar vakantie, terwijl de geplette insecten vroeger na een aantal uur rijden grondig moesten worden weggesproeid. Steeds minder hommels en vlinders die onze tuinen en balkons bezoeken. Geen vliegen meer in je ogen en mond tijdens een rondje fietsen door de polder. En steeds minder gekwetter van vogels, die van al die insecten leven.

Wetenschappers die ik in het voorjaar van 2019 over deze kwestie spreek, komen woorden tekort om de ernst van de insectenachteruitgang te duiden. Insecten staan aan de basis van onze voedselpiramide. Niet alleen omdat ze als eten dienen voor andere soorten, maar ook omdat ze een essentiële rol spelen in de bestuiving van onze gewassen, het opruimen van dode organismen en het gezond houden van onze bodems. Als deze trend van insectensterfte zich doorzet, zullen de gevolgen niet te overzien zijn, zo krijg ik te horen.

Wat me opvalt is dat veel wetenschappers bestrijdingsmiddelen expliciet noemen als een van de hoofdverdachten. Veel pesticiden zijn tenslotte toegespitst op het doden van insecten, en die middelen verspreiden zich zo rijkelijk door het milieu dat insecten er bijna overal mee in aanraking komen.

Wanneer ik diverse belangengroepen binnen de landbouw vraag te reageren op deze wetenschappelijke zorgen, stuit ik enkel op unanieme ontkenning. Bestrijdingsmiddelen worden onder zeer strenge regelgeving toegelaten, vertellen ze me. De aangetroffen concentraties van deze pesticiden in het milieu zouden verwaarloosbaar klein zijn. En als wetenschappers al over een verband spreken, dan duidt dat nog niet op een oorzakelijk verband.

Een bestuurder van de boerenlobbypartij LTO geeft aan wel op camera te willen reageren. In het interview dat volgt, komt hij met een waslijst aan mogelijke oorzaken voor de insectensterfte. Wat te denken van verstedelijking, klimaatverandering, straling in de lucht, of al die medicijnresten in het water? Maar pesticidengebruik, nee, daar kon het probleem niet zitten. Bestrijdingsmiddelen – of liever gezegd: gewasbeschermingsmiddelen – waren toch veilig bevonden door een wetenschappelijke toelatingsautoriteit, het Ctgb? En leverde de landbouw juist niet een positieve bijdrage aan de insectenstand, door de vele bloemrijke akkerranden en weidevogelprojecten die de sector de afgelopen jaren had gerealiseerd?²

Als ik thuiskom van dit curieuze interview, blijkt de aanwezigheid van een cameraploeg in het dorp van de LTO-bestuurder als een lopend vuurtje te zijn rondgegaan – evenals mijn telefoonnummer. De belletjes die ik vervolgens ontvang zijn boos en dreigend van toon: hoe had ik het in mijn hoofd gehaald om filmopnamen te maken in de buurt van hun boerenbedrijven? Over dit onderwerp nota bene. Hoe zou je het vinden als we bij jou thuis de deur komen intrappen?

Wanneer ik na een poosje mijn telefoon uitzet om de onaangename telefoontjes naar mijn voicemail te leiden, neem ik een

besluit dat mijn journalistiek leven voorgoed zal veranderen. Ik besluit me vast te bijten in het pesticidendossier.

Ik was ervan overtuigd dat de gebeurtenissen van die dag – eerst het eigenaardige interview, daarna de stroom boze telefoontjes – alles te maken hadden met het feit dat er één simpel woord was gevallen: bestrijdingsmiddelen. Het leek alsof dat plotsklaps een extra dimensie van spanning in gesprekken had gebracht, alsof het dát woord was geweest waardoor een ervaren landbouwbestuurder voor de camera was veranderd in een zenuwachtige vertolker van een rammelend lobbyverhaal, en een aantal van zijn dorpsgenoten in een woedend clubje.

Het intrigeerde me. Als bestrijdingsmiddelen inderdaad zo gevoelig liggen, vroeg ik me af, waar komt die beladenheid dan precies vandaan? Welke belangen spelen er op de achtergrond? Wat weten we überhaupt over de rol die deze giftige middelen in ons leven spelen? Wat leveren ze ons op? Wat maken ze kapot? Hoe ver verspreiden ze zich? Wat betekent dat voor de natuur? En voor onze gezondheid? Zijn de groeiende zorgen over bijvoorbeeld parkinson, dementie of kanker in relatie tot pesticiden terecht? Kortom: wat is de werkelijke impact van bestrijdingsmiddelen op ons en ons milieu?

Als ik deze vragen wilde beantwoorden, zou ik me door een woud van gevoeligheden heen moeten ploegen, zo vermoedde ik. En ik zou moeten proberen de vele negatieve reacties die er ongetwijfeld aan kwamen vooral niet mijn humeur te laten verpesten. Met dat voornemen startte ik mijn zoektocht naar antwoorden.

Het werd een zoektocht die zo nu en dan eindeloos voelde door de enorme hoeveelheid informatie die in het pesticidendossier opgeslagen ligt en de vele desinformatie die daaruit gefilterd moet worden voor een goed zicht op de feiten. En door het complexe web van belanghebbende partijen dat achter bestrijdingsmiddelen schuilgaat; van de pesticiden-industrie, de landbouwlobby, politici en toelatingsinstanties

tot drinkwaterbedrijven, wetenschappers, boeren, consumenten, denktanks en actievoerders: al die partijen kunnen dat web onder hoogspanning zetten met hun uitspraken, beleid, acties en leugens.

Samen met een groep onderzoekers startte ik een podcast over pesticiden, *Red de Lente*. Ik publiceerde uitgebreide onderzoeksstukken in *De Groene Amsterdammer*. En gaandeweg kwam ik met steeds meer belanghebbenden in gesprek. Mijn interviews met hen waren vaak beladen, soms ronduit bizar, maar altijd inzichtelijk.

Zo interviewde ik de toenmalig directeur van de Nederlandse toelatingsinstantie voor pesticiden, het Ctgb. Op zichzelf al een bijzondere aangelegenheid, omdat de organisatie tot dan toe zelden bereid was geweest tot het geven van interviews.

Op het moment dat ik de Ctgb-directeur confronteer met meetgegevens waaruit blijkt dat een populaire onkruidverdelger, bentazon, overal onze drinkwaterbronnen verontreinigt, kom ik tot een schokkende realisatie. De meetgegevens, die getuigen van een langdurige en ernstige vervuilingsproblematiek, maken geen enkel verschil bij de vraag of het Ctgb het bestrijdingsmiddel goedkeurt. De directeur vertelt me namelijk dat de toelatingsinstantie uitsluitend rekenmodellen gebruikt om in kaart te brengen hoe een bestrijdingsmiddel zich gedraagt in het milieu. En die modellen laten geen problemen zien met het giftige onkruidmiddel. Einde discussie.

Het vertrouwen dat het Ctgb heeft in de modelmatige werkelijkheid blijkt zo groot dat metingen, dus de feitelijke werkelijkheid, structureel terzijde worden geschoven als toevalstreffers of niet representatief. Het gevolg is voor dit specifieke bestrijdingsmiddel een langgerekt spoor van vervuiling dat al een halve eeuw terugloopt. Al die tijd is het probleem bekend geweest bij verantwoordelijke instanties, en al die tijd mocht de producent het middel op de markt blijven brengen met de claim dat het veilig was. De modelmatige werkelijkheid liet nu eenmaal zien dat alles in orde was.

Vijftig jaar zonder ingrijpen, waarin het middel ons grondwater steeds verder heeft verontreinigd, drinkwaterbedrijven zuiveringen hebben uitgevoerd die in de honderden miljoenen lopen, en het middel zelfs een tijdlang ongefilterd uit de kraan kon stromen bij miljoenen Nederlanders, met alle gezondheidsrisico's van dien. En ondertussen blijft het Ctgb koppig vasthouden aan de uitspraak die de directeur in het interview als een mantra herhaalt: 'Onze modellen zijn goed.'³ Kafka had het niet beter kunnen bedenken.

Gek genoeg is dit verhaal geen uitzondering, maar slechts één voorbeeld op de enorme lijst van wonderlijke feiten, merkwaardige interviews en onthutsende cijfers die zich als een alsmaar groeiende, kronkelende slang door mijn hoofd beweegt sinds ik de wereld van bestrijdingsmiddelen ben gaan onderzoeken.

Wanneer ik dit soort bevindingen de afgelopen jaren presenteerde in mijn podcast en onderzoeksartikelen, leidde dat consequent tot een stroom aan reacties. Veel daarvan kwamen van luisteraars en lezers die hun persoonlijke verhalen en zorgen over bestrijdingsmiddelen met mij deelden. Al die berichten sterkten me in mijn geloof dat dit dossier meer journalistieke aandacht verdient en dat er een grote behoefte is aan duidelijke antwoorden bij een breed publiek. Een publiek dat door tegenstrijdige verhalen in de media – waarachter niet zelden een gewiekste lobby van de pesticidenindustrie schuilgaat – niet weet wat te geloven. Kunnen mijn kinderen veilig buiten spelen naast een bollenveld? Betekent de toelating van glyfosaat nu dat het middel veilig is, of niet? Maakt het eten van biologische producten werkelijk een verschil?

Er kwamen ook reacties uit een andere categorie. Dreigementen om me voor de rechter te slepen als ik mijn bevindingen publiceerde. Er werd desinformatie over mijn werkwijze verspreid wanneer ik onwelkome feiten de wereld in bracht. Er waren mensen die plots hun medewerking aan publicaties introkken, omdat ze vreesden zelf aangeklaagd te worden door

partijen met oneindig diepe zakken, of omdat ze bang waren dat de door hen gedane uitspraken het einde van hun carrière zouden betekenen. Er werd gevlod om me zover te krijgen dat ik mijn publicaties aanpaste, wat vaak overging in intimidatie of woede wanneer ik weigerde.

Dit soort reacties zijn bekend bij onderzoeksjournalisten overal ter wereld die diep in het bestrijdingsmiddelendossier graven.⁴ Het maakt het in mijn ogen extra belangrijk om onze kaken ferm in dit dossier te blijven vastklemmen. Onderwerpen die zo extreem gevoelig liggen hebben namelijk de lastige neiging hun waarheid maar moeilijk bloot te geven; het eerdergenoemde woud aan gevoeligheden – overwoekerd met de vele emoties, bewust verspreide desinformatie en tegenstrijdige belangen – belemmert het zicht op de werkelijkheid.

Dit boek is het resultaat van mijn lange, intensieve trektocht door dat woud. Het is bestemd voor iedereen wiens leven door bestrijdingsmiddelen wordt beïnvloed. Dat wil zeggen: iedereen. Immers, allemaal profiteren we van gewassen die mede dankzij pesticiden vrij blijven van grote plagen en ziekten. Allemaal worden we in meer of mindere mate blootgesteld aan diezelfde bestrijdingsmiddelen, die zich via allerhande routes door het milieu verspreiden en daarbij ook in onze lichamen terechtkomen, zonder dat we daar iets over te zeggen hebben. En bijna allemaal zijn we, vaak zonder daarbij stil te staan, fanatiek privégebruikers van allerlei soorten pesticiden. Denk aan de muggenspray voor op vakantie, de tegelreiniger voor het terras, of de vlooiën- en tekenbehandeling voor de hond of kat. Niemand kan om bestrijdingsmiddelen heen. Ons bestaan is ermee verweven geraakt.

Aangezien problemen met bestrijdingsmiddelen zeer wijdverbreid zijn, varieert de geografische focus van de verhalen die in dit boek langskomen sterk. Grote historische ontwikkelingen bespreek ik voornamelijk vanuit mondiaal perspectief, waar het gaat over wet- en regelgeving ligt de focus doorgaans op

de Europese Unie, terwijl veel van de cases over vervuilingsproblematiek juist een lokaal perspectief hebben. In dat laatste geval richt ik me vaak (maar niet uitsluitend) op Nederland. Deze verschillende schaalniveaus zijn in het gehele boek nauw met elkaar verbonden.

Nederland wordt internationaal gezien als belangrijke landbouwinnovator en fungeert als spil in de mondiale sierteelt en bloemenhandel. Het is een dichtbevolkt en zeer landbouwintensief land. Het pesticidengebruik per hectare behoort er tot het hoogste van Europa. Deze combinatie aan factoren maakt dat de bevolking met serieuze blootstelling te maken krijgt. Dat heeft geleid tot een snelle ontwikkeling in wetenschappelijk onderzoek naar deze problematiek. Ook leidt het meer en meer tot juridische gevechten waarin bewonerscollectieven en milieuorganisaties pesticidengebruik op specifieke locaties proberen te beteugelen. Wat er lokaal rond een landbouwperceel gebeurt is dus niet alleen van belang voor de directe omwonenden daarvan, maar is via bijvoorbeeld wetenschappelijke studieresultaten of rechterlijke uitspraken relevant op een veel grotere schaal.

De groep die in het algemeen het meest direct met bestrijdingsmiddelen te maken krijgt, en daarmee ook het grootste risico loopt om hun schadelijke effecten te ondervinden, is die van de boeren. Zonder uitgebreid contact met hen zou een verhaal als dit dan ook niet geschreven kunnen worden. De eerlijkheid gebiedt mij te zeggen dat ik na mijn ervaringen in het voorjaar van 2019 dacht dat het spreken met boeren een zware dobber zou worden. Daarin heb ik ongelijk gekregen. Het zijn juist agrariërs die mij vaak zeer ter wille zijn geweest met het delen van persoonlijke ervaringen, inhoudelijke informatie, en hun zienswijzen over bestrijdingsmiddelen. Die gesprekken waren niet altijd makkelijk maar vaak zeer openhartig, zonder verborgen agenda's en opsmuk.

De agrarische beroepsgroep heeft het zwaar. Mede daarom wordt kritiek op de agrarische sector vaak persoonlijk genomen

en heerst er veel boosheid. Diverse lobbypartijen weten deze boosheid te voeden en uit te buiten voor hun eigen belang.

Ook dit boek zal op meerdere fronten kritisch over de landbouwsector berichten. De bevindingen zullen regelmatig ongemakkelijk zijn, en nu en dan schokkend. De vele partijen die zeggen onze boeren een warm hart toe te dragen – de boerenlobby, politici en beleidsmakers voorop – nodig ik van harte uit om het met een open blik te lezen en niet weg te lopen voor de ongemakkelijke feiten die aan bod komen. Alleen als we het volledige verhaal over de impact van pesticiden onder ogen zien, kunnen er échte maatregelen genomen worden waarmee de agrarische sector op de lange termijn geholpen is, en waardoor boeren, burgers én het milieu beter beschermd worden. En alleen als we dat volledige, werkelijke verhaal onderkennen, kunnen ook de positieve mogelijkheden van pesticidengebruik écht in ieders voordeel worden aangewend.

